

A sz.ot.ag

Optimalitáselmélet szimulált hőkezeléssel

Bíró Tamás

Humanities Computing, CLCG

University of Groningen, Hollandia

valamint

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

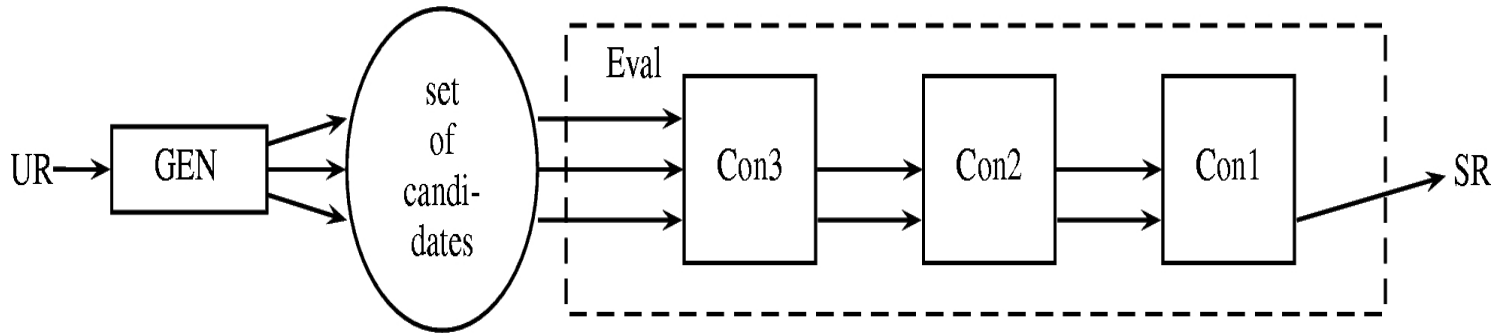
birot@let.rug.nl, birot@nytud.hu

III. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia

2005. december 8.

Optimalitáselmélet (Optimality Theory)

Prince & Smolensky, 1993 / 2004

OT tábla: a legjobb jelölt megkeresése, **lexikografikus rendezés** alapján

	C_N	C_{N-1}	...	C_{k+1}	C_k	C_{k-1}	C_{k-2}	...
w	2	0		1	2	3	0	
w'	2	0		1	3 !	1	2	
w''	3 !	0		1	3	1	2	

Áttekintés

- Az alapprobléma: az optimális jelölt megtalálása:

$$E(w) = \left(C_N(w), C_{N-1}(w), \dots, C_0(w) \right) \in \mathbb{N}_0^{N+1}$$
$$SR(UR) = \operatorname{argopt}_{w \in \operatorname{Gen}(UR)} E(w)$$

- Szimulált hőkezelés (szimulált lehűtés, *simulated annealing*)
- OT + SA = SA-OT, ezért topológia bevezetése OT-ben
- A topológia szerepe: szótagolás, mint példa

Az alapprobléma: az optimális jelölt megtalálása

Meglehetősen nehéz feladat lehet (NP-teljes, Eisner 1997), különösen nagy vagy végtelen halmazon.

- Dinamikus programozás (*dynamic programming, chart parsing*; Tesar & Smolensky, 2000; Kuhn, 2000: LFG-OT)
- Véges állapotú automaták (FSA: Ellison, 1994; Karttunen, 1998; Frank & Satta, '98; Gerdemann & van Noord, 2000; Jäger, 2002; Bíró)
- Genetikus algoritmus (GA: Turkel, 1994)

De vajon kell-e tökéletes megoldásra törekedni?

Szimulált hőkezelés

(Szimulált lehűtés, *simulated annealing*, SA)

Egy függvény *globális* minimumát keressük.

SA: elterjedt algoritmus, ötlet a statisztikus fizikából (termodinamikából)

$$P(w \rightarrow w') = \begin{cases} 1 & \text{ha } E(w') \leq E(w) \\ e^{-\frac{E(w') - E(w)}{kT}} & \text{ha } E(w') > E(w) \end{cases}$$

Gradient descent

```
w := w_init ;
Repeat
    Randomly select w' from the set Neighbours(w);
    Delta := E(w') - E(w) ;
    if Delta < 0 then w := w' ;
    else
        do nothing
    end-fi

Until stopping condition = true

Return w          # w is an approximation to the optimal solution
```

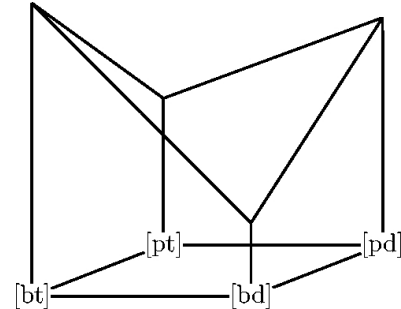
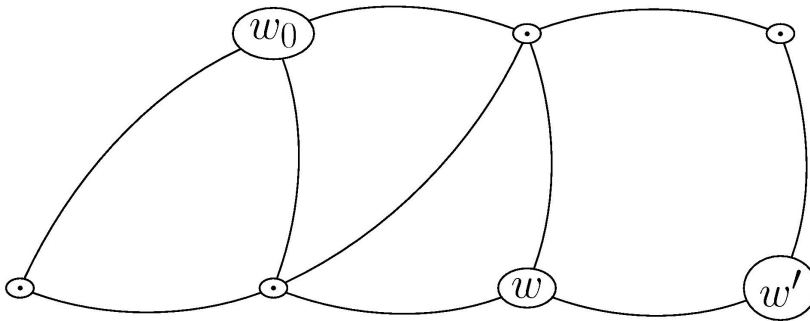
Szimulált hőkezelés

```
w := w_init ;      t := t_max ;
Repeat
    Randomly select w' from the set Neighbours(w);
    Delta := E(w') - E(w) ;
    if Delta < 0 then w := w' ;
    else
        generate random r uniformly in range (0,1) ;
        if r < exp(-Delta / t) then w := w' ;
    end-fi

    t := alpha(t) # decrease t
Until stopping condition = true

Return w # w is an approximation to the optimal solution
```

$$OT + SA = SA-OT$$

- véletlen bolyongás az jelöltek halmazán
- $\text{Neighbours}(w)$: szomszédsági struktúra (topológia)
- lokális optimumok, amelyekbe beragadhat az algoritmus
- az algoritmus pontossága függ az algoritmus sebességétől.

Az SA-OT algoritmus

```
w := w_init ;
for K = K_max to K_min step K_step
  for t = t_max to t_min step t_step
    CHOOSE random w' in Neighbours(w) ;
    COMPARE w' to w: C := fatal constraint
                    d := C(w') - C(w);
    if d <= 0 then w := w';
    else w := w' with probability
        P(C,d;K,t) = 1 , if C < K
                   = exp(-d/t) , if C = K
                   = 0 , if C > K
  end-for
end-for
return w
```

Példa: szótagolás (1)

Szótag: (onset)+nukleusz+(kóda) ; Szó: szótag⁺

Az OT modell (Prince & Smolensky 1993/2004):

- Bemeneti sztring (UR): pl. anta
- Szótagszerkezet, alulelemzés (törlés, underparsing), túlelemzés (epentézis, overparsing)
- Jelöltek halmaza (reguláris): pl. N[a]D[n]O[t]N[a], O[_]N[a]X[n]D[t]X[a], O[_]N[a]X[n]D[t]X[a]N[_], O[_]N[_]D[_]N[a]X[n]D[t]O[_]N[a].

Példa: szótagolás (2)

Constraint-ek:

- **ONSET**: a szótagkezdettel nem rendelkező szótagok száma.
- **NOCODA**: a kódával rendelkező szótagok száma
- **PARSE**: az alulelemzett szegmentumok száma.
- **FILLNUCLEUS**: a túlelemzett szótagmagok száma.
- **FILLONSET**: a túlelemzett szótagkezdetek száma.

Az SA-OT algoritmus (ismétlés)

```
w := w_init ;
for K = K_max to K_min step K_step
  for t = t_max to t_min step t_step
    CHOOSE  random w' in Neighbours(w) ;
    COMPARE w' to w: C := fatal constraint
                    d := C(w') - C(w);
    if d <= 0 then w := w';
    else
      w := w' with probability
        P(C,d;K,t) = 1           , if C < K
                  = exp(-d/t)  , if C = K
                  = 0           , if C > K
    end-for
  end-for
return w
```

A topológia definíciója

CHOOSE random w' in Neighbours(w) ;

w -ből w' -be pontosan egy *elemi lépés* vezet:

- $P_{reparse}$ valószínűséggel 1 szótaghatár elmozdul (onset-ből kóda vagy kódából onset)
  - $1 - P_{reparse}$ valószínűséggel epentézis vagy törlés (50–50%).
- + $P_{postproc}$ valószínűséggel törölünk egy $O[_]N[_]$ -t; vagy összevonunk egy $N[_]X[a]$ -t vagy egy $X[a]N[_]$ -t $N[a]$ -vá, ill. egy $O[_]X[t]$ -t vagy $X[t]O[_]$ -t $O[t]$ -vé.

Előzetes eredmények

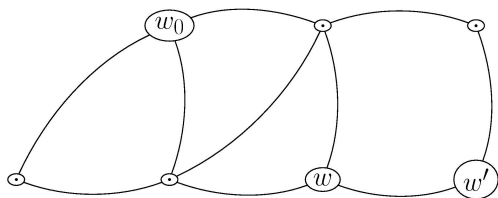
P_{rep}	%	P_{rep}	%
0.00	15	0.60	20
0.10	15	0.70	15
0.20	15	0.80	14
0.30	16	0.90	9
0.40	14	1.00	3
0.50	17		

P_{postp}	%	P_{postp}	%	P_{postp}	%
0.00	19	0.35	19	0.70	14
0.05	11	0.40	15	0.75	15
0.10	8	0.45	12	0.80	16
0.15	10	0.50	13	0.85	14
0.20	14	0.55	11	0.90	16
0.25	18	0.60	11	0.95	21
0.30	14	0.65	14	1.00	25

A helyes output (0[_]N[a]D[τ]0[τ]N[a]) gyakorisága (%), egy-egy paraméter függvényében (miközben a másik paraméterre átlagoltunk). Az input anta volt, a hierarchia: ONSET ≫ FILLNUCLEUS ≫ PARSE ≫ FILLONSET ≫ NOCODA. Minden ($P_{reparse}$, $P_{postproc}$) paraméterpár 10-szer futott.

Összefoglalás:

- Optimáliselmélet kibővítése topológiával + paraméterekkel.

- A topológia paramétere befolyásolják a kimenetet
- Lokális optimumok = performanciahibák
- Kipróbálható demo: <http://www.let.rug.nl/~birot/sa-ot/>

Köszönöm a figyelmet!

Bíró Tamás

birot@let.rug.nl, birot@nytud.hu